

SZÓKRATÉSZ: **e** Bizony. De az alapszavak, amelyek másra már nem vezethetők vissza, vajon hogyan tudják a lehető leginkább kifejezésre juttatni a dolgokat - merthogy ezek is nevek? Felelj a következőre! Ha nem lenne hangunk, se nyelvünk, és mégis közölni akarnánk egymással dolgokat, vajon nem kísérelnénk-e meg jeleket adni, mint most a némák, kezünkkel, fejünkkel, és az egész testünkkel?

HERMOGENÉSZ: Hiszen másképp nem is tudnánk, Szókratész!

423 a SZÓKRATÉSZ: Úgy gondolom például, ha azt akarnánk jelezni, hogy fönt és könnyű, akkor kezünket az ég felé emelnénk, így utánozva a dolog természetét; ha meg azt akarnánk kifejezni, hogy lent és nehéz, kezünket leengednénk a föld felé. Ha pedig lovat vagy valami más állatot akarnánk bemutatni, amint éppen fut, akkor, amennyire csak tudunk, ehhez hasonlúnánk testünkkel és testtartásunkkal.

HERMOGENÉSZ: Kétségtelenül így kell lennie, ahogy mondod, Szókratész!

b SZÓKRATÉSZ: Mert szerintem a test úgy tud bármit kifejezni, ha utánozza azt, amit ki akar fejezni.

HERMOGENÉSZ: Igen.

SZÓKRATÉSZ: Minthogy azonban hanggal, nyelvvel és szájjal akarjuk jelezni a dolgokat, vajon nem úgy tud-e jel érkezni tőlünk, ha ezekkel utánozzuk őket?

HERMOGENÉSZ: De, feltétlenül.

SZÓKRATÉSZ: A név tehát hanggal való utánzása annak, amit utánoznak, és a megnevezés abban áll, amikor az utánzó hanggal utánozza azt, amit utánoz.

HERMOGENÉSZ: Én is azt hiszem.

SZÓKRATÉSZ: De istenemre, azt hiszem, még nem jó ez a meghatározás, barátom!

c HERMOGENÉSZ: Ugyan miért?

SZÓKRATÉSZ: Mert ennek értelmében kénytelenek lennénk elfogadni, hogy azok, akik a birkát vagy a kakast vagy bármelyik állatot utánozzák, megnevezik azt, amit utánoznak.

HERMOGENÉSZ: Tényleg, igazad van.

SZÓKRATÉSZ: Szóval szerinted helyes ez a meghatározás?

HERMOGENÉSZ: Nem, nem hiszem. De hát miféle utánzás akkor a név?

SZÓKRATÉSZ: Először is, úgy gondolom, nem olyan, mint amikor zenével utánzunk **d** dolgokat, ámbár ilyenkor is hanggal utánzunk. Aztán meg abból sem lesz megnevezés, ha ugyanazt utánozzuk, amit a zene. Hogy mire gondolok? Van a dolgoknak hangja, mindnek van alakja, sőt sokuknak színe is, ugye?

HERMOGENÉSZ: Igen.

SZÓKRATÉSZ: Nos, ha valaki ezeket utánozza, ez az utánzás még mindig nem a névadás mestersége. Mert az ilyesmi zeneművészet vagy festészet. Vagy nem?

HERMOGENÉSZ: De igen.

SZÓKRATÉSZ: No, és mi a véleményed a következőről? Vajon nincs-e minden **e** dolognak lényege (uszia) is, éppúgy, ahogy színe és még mindaz, amit az előbb mondtunk? Sőt nincs-e a színnek magának is lényege, meg a hangnak meg mindennek, ami csak megérdemli, hogy létezőnek mondjuk?

HERMOGENÉSZ: Szerintem van.

SZÓKRATÉSZ: És ha valaki betűkkel és szótagokkal éppen ezt, az egyes dolgoknak magát a lényegét képes utánozni, nem juttatja-e ezáltal kifejezésre azt, hogy mi ez a dolog?

424 a HERMOGENÉSZ: Dehogyanisnem.

SZÓKRATÉSZ: És minek neveznéd azt, aki erre képes? Ha az előbbi zenész, illetve festő, akkor ő micsoda?

HERMOGENÉSZ: Szerintem az, amit már régen keresünk, Szókratész: ő az elnevező.

SZÓKRATÉSZ: Ha ez igaz, akkor már megvizsgálhatjuk azokat a szavakat, amelyeket kérdeztél, a rhoét (áramlás), az ienait (menni) és a **b** szkhesziszt (megállítás), vajon a dolgok lényegét ragadja-e meg általuk a névadó betűkkel és szótagokkal, vagyis a lényegüket utánozza-e vagy sem.

HERMOGENÉSZ: Úgy van.

SZÓKRATÉSZ: Akkor hát lássuk, vajon csak ezek volnának az első szavak, vagy vannak még mások is?

HERMOGENÉSZ: Azt hiszem, vannak még.

SZÓKRATÉSZ: Ez valószínű. De hogyan lehet osztályozni azt, ami az utánzó számára az utánzás kiindulópontja? Minthogy, ugyebár, a lényeg utánzása **c** szótagokkal és betűkkel történik, leghelyesebb lesz talán előbb a betűket beosztani, ahogyan azok is, akik a ritmikával foglalkoznak, előbb a betűk, azaz a hangok tulajdonságait rendszerezik, utána a szótagokéit, és csak azután látnak a ritmus vizsgálatához, előbb nem.

HERMOGENÉSZ: Rendben van.

XXXV. SZÓKRATÉSZ: Így hát nekünk is először a magánhangzókat kell fölosztanunk, azután a többi betűből fajtánként csoportosítva a némákat, vagyis zöngétleneket – mert így nevezik ezeket a szakértők. Azután **d** azokat, amelyek nem magánhangzók ugyan, de nem is zöngétlenek, majd pedig a magánhangzók egymástól elkülöníthető csoportjait. És miután ezeket már rendszereztük, a megnevezésre váró létezőket kell megvizsgálni, hogy vajon vannak-e közöttük olyanok, amelyekre, mint ezt a betűknél láttuk, az összes többi visszavezethető, és amelyekből meg lehet ismerni őket magukat is, meg – ha vannak ilyenek – a bennük foglalt további fajtákat is, ugyanúgy, ahogyan a betűk esetében. Miután mindezt alaposan végignéztük, akkor értenünk kell hozzá, hogy az egyes betűket a hasonlóságuk alapján hozzáillesszük [az egyes létezőkhöz]. Olykor egy dologhoz csak egyetlen betűt, máskor többnek a keverékét. Amint a festők is **e** hogy hasonlítson a kép, néha csak a bíborszínt vagy éppen egy másik színt használnak, néha meg több színt kevernek össze, mint például amikor a hús színét vagy más ilyesmit festenek. Aszerint, gondolom, ahogyan az egyes festmények a nekik szükséges színt megkívánják. Így fogjuk mi is a **425 a** hangokat a dolgokra alkalmazni, egyre csak egyet, ha így látjuk szükségesnek, vagy éppen többet is; így képezzük azt, amit szótagnak neveznek, majd a szótagokat összerakva a neveket és a cselekvést jelentő szavakat. A főnevekből és az igékből pedig valami nagy és szép egészet állítunk össze, amiképpen amott a festészettel a képet, úgy itt az elnevezés vagy beszéd művészetével, vagy akárminek hívják, a mondatokat. Jobban mondva nem mi csináljuk ezt, csak a beszéd heve ragadott el, hanem a **b** régiiek rakták úgy össze mindezt, ahogy most együtt vannak. Nekünk pedig, ha szakszerűen akarjuk megvizsgálni sorra mindet, akkor először is a fenti módon szét kell választanunk őket, és akkor már megvizsgálhatjuk, vajon az első neveket és a levezetett neveket annak rendje s módja szerint alkották-e meg vagy sem. Mert ha másként rakták össze, az nem helyes és nem is rendjénvaló, kedves Hermogenész.

HERMOGENÉSZ: Istenemre, így van, Szókratész!

XXXVI. SZÓKRATÉSZ: No és hát bízol-e magadban, hogy szét tudnád őket így választani? Mert én nem tudnám!

HERMOGENÉSZ: Hát... egyáltalán nem.

SZÓKRATÉSZ: Akkor mondjunk is le róla, vagy akarsz, hogy mégis tegyünk egy kísérletet, **c** éppen csak, amennyire tőlünk telik, akkor is, ha alig fogjuk tisztábban látni a dolgot. És persze bocsássuk előre, amiképpen az imént az isteneknek is bevallottuk, hogy mi az igazságot egyáltalán nem ismerjük, csak az emberek rájuk

vonatközó véleményét próbáljuk kitalálni; nos, most is, mielőtt belefogunk, jelentsük ki saját magunk előtt, hogy ha el kellene végezni ezt a felosztást akár minenkünk, akár másvalakinek, így kellene eljárnia. De mi most megcsinálni, ahogy mondani szokás, csak úgy fogjuk, amennyire tölünk telik. Szóval? Jó lesz ez így, vagy te mit gondolsz?

HERMOGENÉSZ: Szerintem ez így nagyon jó lesz.

d SZÓKRATÉSZ: Azt hiszem, Hermogenész, nevetséges lesz, ha kiderül, hogy betűk és szótagok utánozzák a dolgokat, no de hát rajta. Mert nem tudunk jobbat, amire visszavezzük az alapszavak helyességét, ha nem akarod, hogy mi is úgy tegyünk, mint a tragédiaköltők, akik tanácstalanságukban a deus ex machinához folyamodnak; szóval hogy mi is azzal intézzük el a dolgot, **e** hogy az alapszavakat az istenek csinálták, és ezért helyesek. Vagy lehet, hogy számunkra is ez volna a legmeggyőzőbb magyarázat? Vagy talán az, hogy a barbároktól vettük át ezeket, azoktól a barbároktól, akik nálunk régebben éltek? Vagy hogy régiségük miatt ezeket a szavakat már éppúgy nem **426 a** lehet megfejteni, mint az idegen eredetűeket? Mindezek elegáns kibúvók lennének annak, aki nem akar számot adni az alapszavak helyességéről. Ámbár mindegy is, hogy milyen okból nem látunk tisztán az alapszavak helyességében, az biztos, hogy a levezetett szavakat sem fogjuk tudni megmagyarázni, hiszen ez éppen az alapszavakból válik érthetővé, mi meg azokban járatlanok vagyunk. Nyilvánvaló, hogy aki szakértőnek **b** tartja magát ebben a kérdésben, annak ezt éppen az alapszavakon kell a legpontosabban és legvilágosabban megmutatnia, különben meg tudnia kell, hogy mindaz, amit a többiről mond, fecsegés. Vagy nem így gondold?

HERMOGENÉSZ: Pontosan így, Szókratész.

SZÓKRATÉSZ: Az én észrevételeim az alapszavakról elrugaszkodottak és nevetségesek. De ha akarod, megosztom veled, aztán ha tudsz valami jobbat, próbáld te is megosztani énvelem.

SZÓKRATÉSZ: Hát hamisan szólni, megszólítani se lehet? Ha például valaki idegenben találkozna veled, megfogná a kezéd, és így szólna: „Üdvöz légy, athéni barátom, Szmikrión fia, Hermogenész!”, Vajon ő ténylegesen ezt állítaná, ezt mondaná, így szólna és meg is szólítana vele, csak éppen nem téged, hanem Hermogenészt? Vagy talán senkit se?

KRATÜLOSZ: Szerintem, Szókratész, ez az ember a levegőbe beszélne.

SZÓKRATÉSZ: Rendben van, nekem így is jó. De vajon igazat **430 a** beszélne a levegőbe vagy valótlant? Vagy részben igazat, részben meg valótlant? Mert nekem az is elég lenne.

KRATÜLOSZ: Szerintem az ilyen csak üres hangot ad, és hiábavaló mozgást végez, mintha valaki egy bronztárgyat kongatna.

XXXIX. SZÓKRATÉSZ: No jó! Talán valahogy mégiscsak kiegyezünk, Kratülosz. Elfogadod-e, hogy más a név, és más az, aminek ez a neve?

KRATÜLOSZ: Persze.

SZÓKRATÉSZ: Abban is egyetértesz, hogy a név a dolgoknak az utáinzata?

b KRATÜLOSZ: Feltétlenül.

SZÓKRATÉSZ: Hát a festmények valahogy másképpen ugyan, de szintén utáinzatai a dolgoknak, ugye?

KRATÜLOSZ: Igen.

SZÓKRATÉSZ: No hát akkor! Lehet ugyanis, hogy csak én nem értem, mit akarsz mondani, de neked nagyon is igazad van. Lehetséges-e az egyes festményeket és neveket, amelyek az utáinzás fajtái, a dolgok között, amelyeknek utáinzatai, elosztani és rájuk vonatkoztatni vagy sem?

c KRATÜLOSZ: Lehetséges.

SZÓKRATÉSZ: Akkor hát először is a következőt gondold meg. Vonatkoztathatja-e valaki a férfi képét férfira, az asszonyét pedig az asszonyra, és így tovább?

KRATÜLOSZ: Természetesen.

SZÓKRATÉSZ: De ugyebár fordítva is lehetséges, hogy tudniillik a férfi képét az asszonnyal, az asszonyét pedig a férfival kapcsolja össze?

KRATÜLOSZ: Ez is lehetséges.

SZÓKRATÉSZ: No és az összekapcsolásnak mindkét módja helyes, vagy csak az egyik?

KRATÜLOSZ: Csak az egyik.

SZÓKRATÉSZ: Nyilván az, amelyik mindegyikkel a hozzáillőt és hasonlót hozza összefüggésbe.

d KRATÜLOSZ: Szerintem is.

SZÓKRATÉSZ: Hogy tehát , te meg én, jó barát létünkre, ne kapjunk össze a szavakon, hallgasd meg az én véleményemet. Az ilyen elosztást nevezem én mind a kétféle utánzatnál, mind a képeknél, mind pedig a neveknél, helyesnek, sőt a neveknél helyesnek és igaznak, a másik fajtát pedig, amikor nem hasonlókat hozunk összefüggésbe egymással, helytelennek, és ha nevekről van szó, valótlannak is.

KRATÜLOSZ: **e** Igen ám, Szókratész, csak hogy a képeknél lehetséges a helytelen elosztás, de a neveknél nem, mert ott szükségszerűen minden elosztás helyes.

SZÓKRATÉSZ: Hogy mondod? Hát miben különbözik az egyik a másiktól? Vajon nem lehet odalépni egy férfihoz, és azt mondani neki: „Ez a te képmásod”, és megmutatni neki, ha úgy tetszik, a saját képmását, ha meg úgy tetszik, az asszonyét? A mutatáson azt értem, hogy az ember a látószerve elé tárja.

KRATÜLOSZ: Dehogyan lehet.

SZÓKRATÉSZ: No és nem lehet-e odamenni ugyanehhez az emberhez, és azt mondani: „Ez a te neved”? Hiszen a név éppúgy utánzat, **431 a** mint a kép. Valahogy így gondolom: nem lehet-e azt mondani egy férfinak: „Ez a te neved”, és a hallószerve elé tárni, vagyis odamondani neki a saját utánzatát, hogy ’férfi’, de ha úgy adódik, a női nem utánzatát, hogy ’asszony’? Nem gondolod, hogy ez lehetséges, és néha meg is történik?

KRATÜLOSZ: Ebben igazat adok neked, Szókratész, és el is fogadhatjuk.

SZÓKRATÉSZ: Jól teszed, barátom, hogy igazat adsz, ha egyszer így áll a dolog. Nem is érdemes **b** most erről erőnek erejével vitatkoznunk. Ha mármost itt a neveknél is lehetséges ez az elosztás, akkor az egyiket nevezhetjük igaz beszédnek, a másikat meg hamisnak. Ha meg ez így van, és lehetséges a neveket helytelenül is elosztani, és az egyes dolgoknak nem azt adni, ami megilleti, hanem olykor olyat is, ami nem illik hozzá, akkor így kell, hogy legyen a cselekvést kifejező szavakkal is. Ha pedig ezt meg lehet **c** csinálni a főnevekkel és az igékkel, akkor szükségképpen a mondatokkal is. Mert a mondatokat szerintem ezekből alkotjuk - vagy te hogy gondold, Kratülosz?

KRATÜLOSZ: Így. Szerintem igazad van.

SZÓKRATÉSZ: Ha mármost az alapszavakat festményekhez hasonlítjuk, akkor ugyanúgy, ahogy a festményénél van olyan, hogy az összes odavaló színt és formát felhasználjuk, de olyan is van, hogy nem az összeset, hanem némelyiket kihagyjuk, és helyébe mást használunk fel, a kelleténél többet vagy a kelleténél nagyobbakat – szóval ez lehetséges. Vagy nem?

KRATÜLOSZ: De igen.

SZÓKRATÉSZ: Mármost nem az csinál-e szép képet vagy rajzot, aki **d** mindent, ami kell, beletesz, az viszont, aki hozzátesz vagy elvesz belőle, képet csinál ugyan, de rosszat?

KRATÜLOSZ: Úgy van.

SZÓKRATÉSZ: No és az, aki a dolgok lényegét szótagokkal és betűkkel utánozza? Hát nem ugyanúgy, ha minden szükségeset beletesz, szép lesz a képmás, azaz ebben az esetben a név, ha meg csak egy keveset is kihagy, vagy éppen hozzátesz itt vagy ott, akkor képmás lesz ugyan, de nem szép? Úgyhogy a szavak egy része szép műalkotás lesz, más részük meg csúnya.

KRATÜLOSZ: Lehet.

SZÓKRATÉSZ: És az is lehet, ugye, hogy a neveknek a mestere vagy jó vagy rossz mester?

KRATÜLOSZ: Igen.

SZÓKRATÉSZ: És ezt a mestert törvényalkotónak neveztük, ugye?

KRATÜLOSZ: Igen.

e SZÓKRATÉSZ: De hát akkor ugyanúgy, mint a többi mesterségben, törvényalkotóból is van jó is meg rossz is, persze csak ha az eddigiekben egyetértünk.

KRATÜLOSZ: Igen, Szókratész, de látod, amikor a betűket, az **432 a** a-t és a b-t és a többit a nyelvtan szabályai szerint beletettük a nevekbe, és aztán elhagyunk, hozzáteszünk vagy megváltoztatunk valamit, akkor, nem úgy van, hogy leírtuk ugyan a szót, csak éppen nem helyesen, hanem valójában ezt a szót egyáltalán nem is írtuk le, hanem egy másikat, mihelyt ilyen változtatás történt.

SZÓKRATÉSZ: Vigyázz, Kratülosz, nehogy rossz útra tévedjünk, ha továbbra is így nézzük a dolgokat!

KRATÜLOSZ: Hogy érted?

SZÓKRATÉSZ: Elmondom. Mindarra, ami szükségképpen egy bizonyos számból áll, különben nem az, ami, alighanem érvényes az, amit **b** mondasz. Például a tíz, vagy tetszés szerint bármely szám, ha elveszel vagy hozzáteszel, azonnal másik szám lesz belőle. De a minőségnek és általában a képnek a helyessége nem ebben áll, ellenkezőleg, nem is szabad minden tekintetben pontosan visszaadnia azt, amit ábrázol, ha azt akarjuk, hogy képmás legyen. Figyelj csak, igazam van-e. Kratülosz és Kratülosz képmása: nem volna-e inkább két külön dolog az ilyesmi, tudniillik ha egy isten nemcsak az alakodat és a színedet **c** képezné le benne, mint a festők, hanem azt is, ami belül van, olyanná tenné, mint a tied, azonkívül a légyságot és a melegséget is pontosan visszaadná, sőt mozgást, lelket és gondolkozást is olyat tenne bele, mint ami benned van, egyszóval mindazt, ami a te sajátod, még egyszer melléd állítaná – nos, vajon ez a kettő most Kratülosz és Kratülosz képmása lenne-e, vagy két Kratülosz?

KRATÜLOSZ: Szerintem bizony két Kratülosz.

XL. SZÓKRATÉSZ: Belátod-e hát, kedvesem, hogy másban kell keresnünk a képmás **d** helyességét, meg mindazokét, amikről beszéltünk, és nem kell mereven ragaszkodnunk ahhoz, hogy amiből hiányzik valami, vagy amiben több van, az már ne volna képmás. Vagy még nem látod, hogy milyen távol áll egy-egy kép attól, hogy pontosan ugyanaz legyen rajta, mint azon, aminek a képmása?

KRATÜLOSZ: Dehogyanisnem.

SZÓKRATÉSZ: Bizony, Kratülosz, nevetséges helyzetbe hoznák a nevek a dolgokat, amiknek a nevei, ha mindenben hasonlítanak hozzájuk. Hiszen akkor minden megkettőződne, és senki se tudná megmondani, melyik az egyik és melyik a másik, melyik a dolog és melyik a név.

KRATÜLOSZ: Úgy van.